

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ИСЧН: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
24, Eylül/September/Сентябрь 2020,
s./pp. 232-240

Geliş/Submitted/ Отправлено: 26.06.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 07.09.2020

Yayımlanmış/Published/ Опубликованный: 20.09.2020

10.29228/kesit.44539

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Araş. Gör. Dr. Gülperi MEZKİT SABAN

Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye

gulperi2417@gmail.com

 ORCID 0000-0001-9704-2490

TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ İLAHİ VARLIK KURT ANA VE KURT ATA'NIN ANADOLU GELENEKLERİNDEKİ DOĞUM PRATİKLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE BAZI TESPİTLER¹

SOME FINDINGS ON THE EFFECT OF BIRTH PRACTICES OF THE WOLF-
MOTHER AND WOLF FATHER WHICH ARE DIVINE IN TURKISH
CULTURE IN ANATOLIAN TRADITIONS

Öz

Türk dünyası inanç ve uygulamalarında kutsallığına inanılan birçok hayvan, sembolik özellikleriyle halkların önemli temsilcileri olmuşlardır. Doğal yaşamdaki üstün güçleriyle ve karizmatik (liderlik, koruyuculuk, güçlülük vb.) özellikleriyle boyların beğenisini kazanmış ve bunun sonucunda kutsal bir ruh barındırdıkları inancını düşündürmüşlerdir. Hayvanlara kutsiyet yükleyen her halk, kendisine bir hayvanı ongun (tös) olarak seçmiş ve bu ongunları bayraklarında, hakanlar çadır-larında ve damgalarında, şamanlar davullarında, elbiselerinde, başlıklarında sergilemişlerdir. Türk kültür varlıkları içinde sembolik değeri kayda değer olan kurt

¹ **Cite as/Atıf:** Mezkıt Saban, G. (2020). Türk Kültüründeki İlahi Varlık Kurt Ana ve Kurt Ata'nın Anadolu Geleneklerindeki Doğum Pratiklerine Etkisi Üzerine Bazı Tespitler, *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (24): 232-240. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.44539>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

kültü ve tezahürü olan kurt-ata ve kurt-ana kültü, Türk destan ve efsanelerinde, kılavuz, koruyucu ve soy devam ettirici- kurtarıcı vasıflarıyla karşımıza çıkmaktadır. Türk destan ve efsanelerinden yola çıkılarak hazırlanan bu makalede kurdun Türk milleti için önemi üzerinde durulacak, geçmişteki ve günümüzdeki Türk yaşamındaki izleri gözler önüne serilecektir. Orta Asya Türk ve Oğuz coğrafyasında dolayısıyla bugünkü Anadolu coğrafyası da dâhil olmak üzere türeyişi konu alan efsane ve destanlardan örnekler sunularak günümüz halk inançları üzerine etkisi tartışılacaktır. Ayrıca kurdun ilahi soy devam ettirme yetisi üzerinden kurda ait nesnelere halk inançlarındaki “doğum kolaylaştırma teknikleri”ni nasıl etkilediği ve kurt-ata inancının geleneklerimizdeki yeri üzerinde durulacaktır. Kurt motifinin, asırlar sonra dahi Türk milletinin gelenekçi tutumu dolayısıyla değerinden ödün vermeyişi ve biyolojik devamlılığa, kendisi olarak katılmasa bile, hangi uzuv ve nesnelere katıldığı irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kurt, gelenek, kült, ata, inanç, ana.

Abstract

Many animals believed to be sacred in the belief culture of the Turkish world have become important representatives of the peoples with their symbolic features. With their superior powers in natural life and their charismatic qualities (leadership, protection, strength, etc.), they gained the admiration of the tribes and made them believe that they had a holy spirit. Every people who sanctified the animals chose an animal as a tug, and displayed it in their flags, khan's tents and stamps, shamans, drums, clothes, and hoods. The wolf cult and its manifestation as wolf-father and wolf-mother cult which are symbolically significant among Turkish cultural assets came into existence as a guide, protector and bloodline keeper-saver. In this article, which is prepared basing on the ancient Turkish legends, the importance of the wolf for Turkish people will be stressed and its effects on Turkish people's lives in the past and the present will be shown. The examples from the Middle Asian, Oghuz and Anatolian myths and epics which are about the belief that Turks descended from wolves will be presented and their effects on folk belief will be discussed. In this article, we will emphasize how the objects belonging to wolves affected the “birth facilitation methods” in the framework of its divine ability to continue bloodline and we will emphasize how the wolf-ancestor belief affected the traditions. As a conclusion, the fact that the wolf motive still keeps its value today due to Turkish people's traditionalist approach, the wolf's contribution to biological continuance and through which objects it contributes to birth facilitation methods will be discussed.

Key Words: Wolf, tradition, cult, ancestor, belief, mother.

GİRİŞ

Türk dünyası inanç kültüründe kutsallığına inanılan birçok hayvan, sembolik özellikleriyle halkların önemli temsilcileri olmuştur. Doğal yaşamdaki üstün güçleriyle ve karizmatik (liderlik, koruyuculuk, güçlülük vb.) özellikleriyle boyların beğenisini kazanmış ve bunun sonucunda kutsal bir ruh barındırdıkları inancını düşündürmüşlerdir. Hayvanlara kutsiyet yükleyen her halk, kendisine bir hayvanı ongun (tös) olarak seçmiş ve bu ongunları bayraklarında, hakanlar çadırlarında ve damgalarında, şamanlar davullarında, elbiselerinde, başlıklarında sergilemişlerdir. Ancak Türk inanç tarihinde totemcilik görülmediğinden bu ongunlara tapılmamıştır. Kafesoğlu'nun da (1996: 84) belirttiği gibi "Totemcilik anaerkil düzene dayalı olmasına karşın, eski Türkler ataerkil düzene sahiptirler. Bir klan dini olan totemcilikte mülkiyet ortaklığı olduğu halde, Türklerde özel mülkiyet vardır. Totem inancında aynı toteme bağlı olanlar birbirleri ile akraba sayılırken Türklerde kan akrabalığı geçerlidir. Totemcilik daha çok asalak ekonomiye (avcılık ve devşirmecilik) dayanırken, Türk ekonomisi hayvan yetiştiriciliği üzerine kuruludur. Totemci topluluklarda her klanın, ata olarak tanıdığı ayrı bir totemi bulunurken; Türklerde, bütün bir ulusun kutlu saydığı yalnızca tek bir hayvan vardır."

Türk destan geleneğinde kutlu hayvan kurttur.² "Türklerde kurt "ecdad hayvan" bağlamında nitelendirilmiştir" (Roux 1994: 99). Abdülkadir İnan, Türk rivayetlerinde bozkurt³ konusunu ele alan makalesinde Eski Romalılarda ve Araplarda, kurdun efsanevi bir mevkii olmasına rağmen, onun, Türk millî kültü olduğunu ileri sürer. Bunun yanında Fin ve Moğol halklarında da bu kurt motifine rastlanıldığını da zikretmektedir.

Göktürk hakanlığının bağımsızlık alameti olan bayrağında görülen kurt, bağımsızlığına düşkün olması ve esir edildiğinde kendini boğarak öldürülmesiyle tanınmaktadır. Ayrıca kurt, liderlik ve yol göstericilik vasfı olan bir hayvandır. Türk hakanları, milletin esaret karşısındaki tavrını ve bağımsızlığına düşkün oluşunu, kurdun karakteri ile bir tutmuş ve kendilerini bu hayvanın temsil edeceğini düşünmüşlerdir.

"*Chou shu*⁴, Türklerin, bir kurttan türediklerini unutmak istemedikleri için tuğlarında altın kurt başlarını taşıdıklarını, Kağanın korunmasıyla görevli olanlara da *f'uli*, yani *böri* dendiğini haber verir. Bu haber daha sonraki Çin kaynaklarında da vardır: *Sui shu* 85 ve 1045-1060'ta tamamlanan *T'ang shu*'da Kök Türk devletinde "28 kısımdan oluşan memuriyet" arasında *fu-li* ~ *fulin* (Türkçe *böri* ~ *börin*) sayılmıştır. Bizzat kağanı korumakla görevli olan bu savaşçılara *böri*(= kurt) adının, Türklerle-

² Arkaik dönemlere ait kendisine has bir tapınma şekli olan ve kabile ve klanlarda görülen totemizme ait çok sayıda kuram vardır. Etnik coğrafi anlamda, daha ziyade Avusturya, Afrika ve Amerika kabileleri arasında görülmüştür. Her klanın ayrı bir totemi vardı ve o klandan gelenler o totemi kutsal sayıp onun soyundan geldiklerine inanırlardı. Türklerdeki 'Kurt ata' inancı ise herhangi bir kılan veya kabilenin değil tüm Türk soylularının atası idi. Eski Türklerde kurt hiçbir zaman totem olmamıştı. Oğuz boylarının çadırlarındaki tözler totem değildiler ve Selçukluların çift başlı kartı ise totemizmle ilgisi olmayan uğur getireceğine inanılan birtakım semboller veya tılsımlardı. Totemist toplumlarda her klanın cet saydığı bir totem var iken Türklerde sadece bozkurt vardır. (Beydili, 2005).

³ Abdülkadir İnan., "Türk Rivayetlerinde Bozkurt", Makaleler ve İncelemeler., C: I., 2. baskı., TTK Yay., Ank., 1987., s.69-75

⁴ Eski Çin tarihnamesi. Bknz: Liu Mau-Tsai, (1958). Die Chinesischen Nachrichten Zur Geschichte der Ost-Türken (T'u-küe), II cilt, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

rin atasını ölümden kurtarıp koruyan, besleyip büyüten ve onun neslini sürdürecektir olan efsanevî kurda izafeten verildiği elbette düşünülmelidir.” (Özönder 2003: 78)

Eberhard'ın “Çin'in Şimal Komşuları” adlı eserinde saydığı birçok kavim arasında Türkler⁵ ile ilgili maddesinde, Türklerin kurttan türedikleri inancına dair birçok kanıt ortaya koyar. Eberhard'a göre Hunlar ile aynı dili konuşan ve yüksek ihtimalle Türk olan Gav-Çığ'lar da kurttan türediklerine inanıyorlardı.

Göktürklerde tuğların ve bayrakların tepesinde yer alarak bir devlet sembolü haline gelen kurt, Türklerin yaradılış efsanelerine kahramanlık etmiş, soyu tükenmek ile karşı karşıya kalan Türk boylarının kurtarıcısı olmuş, onlara rehberlik ve kılavuzluk etmiştir. Bu “soy devam ettiren-kılavuzluk sağlayan kurt” genel itibarıyla erkek kurt olmak ile birlikte dişi kurt da olabilmektedir. Ele geçen en eski dişi-kurt ana motifli destan Vusunlara⁶ aittir:

“Hun kağanlarının buyruğunda bulunan Vusunlar bir ara isyan ederler. Meydana gelen savaşta, Hun kağanı, Vusun Hanı ile buyruğunda bulunanların hepsini yok eder. Geriye kalan tek bir çocuk savaş alanının yakınlarındaki bir bataklığa atılır(Gök Türk- Gök Börü destanının izleri). Sonradan dişi bir Börü⁷ gelerek bataklıktaki çocuğu emzirir ve onun hayatını kurtarır. Destanlarda, Gök Börü ile ilgili en eski ve etkili motif olarak bu olay bilinmektedir ki diğer destanlarda da etkisi görülmektedir (Öztürk, 2011: 82).

Türk destanları incelendiğinde Hun destanı olan Oğuz Kağan destanında, Oğuzlara kurtarıcılık ve rehberlik eden kurt bir erkek kurttur. Oğuz Kağan, sözünü dinlemeyen Urum Kağan üzerine sefer hazırlığında iken gökten inen bir ışıktan çıkan mavi yeleli bir kurt, Oğuz'un önünde yürüyerek ona ve ordusuna yol gösterir. Nitekim savaşın galibi Oğuz Kağan olur. Kurdun rehberliği eşliğinde mesafeler kat eden Oğuz Kağan gök tüylü ve gök yeleli kurt sayesinde pek çok yeri savaşarak yurduna katar (Ögel 2014: 21).

Göktürklerin Bozkurt Destanı'nda ise tükenmekte olan Türk soyunu kurtaran bir dişi kurttur. Türkleri yok etmek için sefere çıkan Hazar Denizi'nin batısında yaşayan boy, amacını gerçekleştirmiştir; ancak ortada kalan bir bebeğe kıyamayarak ellerini ve kollarını kesip bir bataklığa bırakmışlardır. Çocuğu o halde gören kurt, hayatta kalması için çocuğa yiyecekler getirmiş ve biraz sonra kurttan hamile kalmıştır. Göktürkler, işte bu kurdun doğurduğu o çocuktan birinin soyundan geldiklerine inanmaktaydılar (Ögel 2014: 25).

Uygur devri destanı olan Türeyiş Destanı'nda bir Uygur Beyi'nin iki kızını tanrıyla evlendirmek üzere bir kaleye bırakması ve ardından bir kurdun gelip kızları hamile bırakmasıyla doğan dokuz çocuk, kurdun ilahi vasfı neticesinde Dokuz Oğuzların menşei kabul edilmiştir.

⁵ Türkler TU-CUE'ler, H'yunğ-nu'ların bir kısmıdır. İlk dedeleri dişi kurt tarafından emzirilmiş olarak gösterilir ki Tu-cüe boylarının ilk dedelerinin dişi kurt ile ilgilerini gösterir. Dişi kurttan türemişlerdir. Büyük dedelerini, kurt, kendi yavrularıyla birlikte inine götürerek besleyip büyütüştür. Kurt bayrakların üzerinde, üst kısmında tasvir olunurdu.

⁶ Vu-sun'lar: Hanları Yüe-ci'lar tarafından tepelenerek öldürüldü. Küçük prens Kun-mo dışarı atıldı. Bir kurt bunu emzirdi. Kuşlar buna et getirdiler ve kanatlarıyla himaye ettiler. Prens bilahare H'yunğ-nu'lar tarafından alınıp büyütüldü ve tekrar memleketin hâkimi oldu. (Han- şu 61, 2 b)

⁷ Böri: Kurt. Mahmud, Kaşgarlı. Divân-ı Lügati't Türk, Çeviri. Cilt IV, TDK Yay. Ankara, 2006.

Kurt, bu destanda Oğuz soyunu kuran ve devam ettiren ilahi güce sahip olduğu düşünülen bir erkek kurttur (Ögel 2014: 97).

Kurt- ata motifi, Kırgız destanı olan Manas'ta, Kırklar'ın, Manas'ı erkek bir kurt donuna girmiş olarak görmesiyle karşımıza çıkar. Kırklar, "Kurt olarak", Manas'a rastlar, ok geçirmez, yakası altın, yeni bakır olan zırhı hediye ederek, dua ederler:

"Armağanısın tek Tanrının,
Ruh-u ala, ism-i azamsın,
Büyüksün Manas hoşgörülü olan.
Belimsin sen bel bağladığım
Allah-ü Teâlâ emriyle yaratılmış olan
Büyük Bozkurt, aslanımsın (Abdıldacan 2008: 10)."

Yola çıkılan örneklerde görüldüğü üzere Türk destan geleneğinde kurt, ya soyundan türetilen bir ata yahut izinden gidilen bir rehber olmuştur.⁸ Her halükarda kurt, Türklere yolbaşçılık eden, onların ilerlemesini ve yurt kurmasını sağlayan, ocağını devam ettiren bir ata kültürüdür. Kurdun bu özelliği, onun, diğer canlılardan farklı olarak, soy devamlılığını sağlayan doğurganlık- doğurtma özelliğinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Türk halk inançları incelendiğinde destanlarda var olan olağanüstü niteliklere sahip canlıların halk inançlarına nasıl yer edindiği hakkında çarpıcı sonuçlarla karşılaşmak mümkün olmaktadır. Kurt postu, kanı, çenesi, dişi, tırnağı, kılı gibi kurda ait her nesne kutsallaşmış ve doğumda yardımcı unsur olarak karşımıza çıkmıştır.

Geleneksel Türk Halk Hekimliğinde Kurt

"Bağlamak bağlanmış olmak, bağı bozmak halk inançlarında yeni evli çiftler için ilişkide başarısız olmalarını sağlamak için yapılmış bir nevi büyüdür. Bu büyüden korunmak ve gerektiğinde kurtulmak için birtakım inançlar taşınır ve uygulamalar yapıldığı bilinmektedir (Kalafat 2005: 83)." Anadolu coğrafyasında pek çok hayvanın vücut parçalarından faydalanılıp birçok büyüsel ya da işlevsel üreme yöntemi, halk inançlarında yer edinmiştir. Biz bu makalede kurdun üreme üzerindeki etkisi üzerinde duracağız. Çünkü kurt ata ve kurt ana inançları üremek ve sağaltılmak ile ilgilidir.

Hakkâri başta olmak üzere Doğu Anadolu coğrafyasında kurt motifi üzerine araştırma yapan Kalafat bize birçok veri ulaştırmıştır. Bereket, üreme, koruma işlevlerine sahip olan kurt ve nesnelere sadece üremeye olan katkısı bu makalede sunulacaktır. "Hakkâri'de çocuk yaşta, erginlik yaşında ve yaşlılıkta kız ve hanımların kemer tokası farklıdır. Erginlik yaşından sonra genç kızlar tokasında kurt kabartması olan gümüş kemer takarlar. Bu kemerler çoluk çocuğa karıştıktan sonra yeni genç kızlara bırakılır (Kalafat 1990: 77)." Üreme işlevini tamamlayan kadının aynı yetiye sahip olabilmesi için kemer tokasını anne adayı genç kızlara bırakması

⁸ Türkler kurdun yelesine ve tüylerine önem veriyorlardı. Kurt sürülerinin başında giden ve onlara yol gösteren genellikle ihtiyar, kurnaz, ne zaman ve nerede hücum edilebileceğini bilen bu ihtiyar kurtlar diğer kurtları iradesi altına alırdı. Bu sebeple böyle tecrübeli ve aynı zamanda korkunç kurtlara "Gök yeleli" kurtlar denilirdi. (Ögel 2014: 42).

dikkat çekicidir. Hakkâri’de uygulanan bu geleneğin amacı kurdun doğurganlık kutundan faydalanmaktır. Zira kurdun diğer canlılardan farklı olarak bir kerede on- on üç yavru doğurduğu bilinmektedir.

Tavşan kanı, sıçan kanı, yarasa kanı gibi kurt kanı da büyüsel amaçlı kullanılmaktadır. Kurdun üremeyi sağlayan özelliğine karşın yapılan tıslımlar da bulunmaktadır.

“Kahramanmaraş, Adıyaman ve Kayseri’de kurt kanı ile sigara kâğıdına özel tıslım yapılıp oğlanın kapısının eşiğinin altına gömülür ise ve gömen şahıs arkasına bakmadan oradan uzaklaşırsa damadın, ay dört defa doğuncaya kadar eşi ile birleşmeyeceğine inanılır. Hakkâri’nin bazı yörelerinde bağlı çiftlerin bağlarını bozmak için gelin ve damat parmaklarını kurt kanına bularlar ve kanlı parmaklarını çaprazlaştırarak çarpı işareti gibi yaptıkları bilinmektedir(Kalafat, 1990: 88).”

Kurt kılı, tüyü, postu da üreme işlevine bir başka yardımcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Toroslarda yaşayan ve büyük ihtimalle Yörük olduğu bilinen halkın geleneklerinde yer alan uygulamalarda “kurt postu” büyük önem taşımaktadır.

Çocuk doğumunu engellemek için gelin ve damada yapılan büyüün bozulması için uygulanan bir başka yöntem de gelin ve güveyin kurt postu üzerine oturma inancıdır. “Büyünün bozulması için çiftler kurt postunun üzerine birleştirilirler. Alanya ve Antalya’da henüz vurulmuş kurdun soğumamış kanı ile bağlı çiftlerin cinsel organları yakılır (Barlas 1975: 45).”

Tebriz’de bulunan Sıraç Türkmenleri arasında halk kültürü icemeleri yapıldığında da kurdun doğurtma işlevi üzerinde tespitlerde bulunmuştur. “Sıraç Türkmenlerinden fakir bir kadın çeşmeden su alırken çeşmeye bir kurt gelir ve ağzı ile getirdiği eti orada bırakır gider. Eti alıp yiyen kadın etten hamile kalır. Sıraçlar bundan çoğaldıklarına inanırlar. Sıraçların bugün de bağlı oldukları ocağın adı “Kurt oğlu kurt” ocağıdır.”⁹ Sıraçların bağlı bulunduğu ocağın adının “kurt oğlu kurt” olması, Türk halk tefekküründe Kurt-ata motifini pekiştirmektedir. Kurt-ata motifi Kaşgarlı Mahmud’un Divan’ında da yer almaktadır. Kaşgarlı, divanında tilki hayvanının tanımını yaparken kurdun erilliği üzerine çok ilginç bir geleneği ortaya koymuştur¹⁰.

Nevşehir yöresinden derlenen, kurdun doğum yapan anneyi ve bebeklerini koruduğu olay her ne kadar doğum için maddi bir pratik sunmasa da, çaresiz ve korumasız bir anne ve iki bebeğinin koruyuculuğunu üstlenmesi bakımından dikkat çekicidir:

“- Bizim mahallede yaşlı kimsesiz (kızları torunları varsa da yanında değiller ve pek de sahip çıkmazlar) dul bir kadın oturuyor. Yaşı doksan-yüz arasındaymış. Tek başına harabe bir evde, konu-komşunun getirdiği yemekleri yiyen ve onların yardımıyla hayatta kalmaya çalışan bir kadıncağız. Bizim oraların (Nevşehir- Ko-

⁹ Kaynak kişi: Dr. Mustafa Aksoy, kültür tarihçisi, 12.9. 2005 Tebriz

¹⁰ “Mahmut’un Doğumu” adlı 8 no’lu hikâyede, Kaşgarlı Mahmud’un doğumu anlatılmaktadır. Hüseyin hanımı Bübi Rabia’nın doğum yaklaşınca, babasından izin alarak, onu kayınpederi Molla Seyfettin’in evine gönderir. Hanımların ilk doğumunu baba evinde yapması geleneği Uygur Türkleri arasında günümüzde de aynen uygulanmaktadır. Vakit gelince, Bübi Rabia bir çocuk doğurur. Molla Seyfettin ebeler kızının “kurt mu, tilki mi” doğurduğunu sorunca, “kurt” doğurduğu cevabını alır. Doğan çocuğun cinsiyetini öğrenmek için “kurt mu, tilki mi” diye sorma âdeti, Uygur Türklerinde mevcuttur (İnayet 2006:351).

zaklı) üzümü meşhur olur. Bağ bozumuna az zaman kala bu yaşlı kadın yaşadıklarını şöyle anlattı:

“Bir ağustos günü ve bağın bozulmasına az kalmıştı. Önceden bekçi olmadığı için herkes kendi bağını beklemek zorundaydı. Akşam olmaya başlamıştı. Üstelik gebeydim de doğurmam sabah akşamıydı. O akşam elim ayağım tutmamaya başladı. Gece yarısı sancılarım tuttu, kimsenin yardımı olmadan karanlık bir gecede ikiz doğurdum. Çocukları elbiseme sarıp yatarken iki tane bembeyaz kurt geldi, biri sağıma diğeri soluma durdu. Bana ve çocuklara hiçbir şey etmeden sabaha kadar başımda beklediler. Sabah ezanı okunurken yanımdan uzaklaşıp gittiler (Koç,1997:127).”

Kurt nesnelere yararlanma geleneği sadece Anadolu ve İran coğrafyası ile sınırlı kalmamış; hemen tüm Türk coğrafyasına dağılmıştır. Özbek, Türkmen, Hazar, Afşar, Kazak ve Aymak Türklerinde de bu gelenek görülmektedir. Çocuğu yaşamayan aileler çocuklarının yaşaması için onları kurt derisinin ağzından geçirmektedir ve doğan bebeğin adının başına “börü” adı getirilmektedir. “Kurt kafasından soyulmuş deri genişletilir ve derin bir delik meydana gelir. Sağlığına kavuşması istenilen bebek bu delikten üç defa geçirilir. Bu işlem bir kız çocuğuna uygulanıyor ise ona, Börü Halı, Börü Nisa; erkek ise bu defa çocuğa Börü, Börübay, Börübek, gibi isimler konulur” (Kalafat,2005: 81). Türkiye Türklerinde de bu dini uygulama yapılır. Börü ve Kurt isim ve soy isimlerine rastlanılır. Bu uygulamanın temelinde muhtemelen hasta çocuğun kurt güvencesinde nazardan korunması inancı vardır.

Bunların yanı sıra Türkmen kadınlarının kurt yelesinden börtük yapıp kafalarına sarması halinde hamile kalabileceğine inanması da kurt-ata inancının bir tezahürüdür. Bir başka inanışa göre de kurdun kardeşliği sağlamasıdır. Türk halk tefekküründe kutsal olan Kurt izi ve bu ize basan iki kişi yedi yıl kardeş olur.

SONUÇ

Gelenek adı verilen kültür birikimi, zamana yayılan, nesilden nesile aktarılan, oluşturan halka özgü benzersiz devamlılıktır. Bu devamlılığın esası, geleneği oluşturan halkın “gelenekçi tavrı”nın sahiplenici ve sürdürmeye meyilli oluşuna bağlıdır. Türk kültüründe Kurt Ata- Ana inancı ve sonucunda günümüze taşınan ana- ata vasıflarının doğurtma- doğurma özelliği geleneği ancak Türk halkının “sahiplenici - sürdürücü gelenekçi tavrı” ile açıklanabilir. Bu sebeple kayda geçen en eski Türk destanlarında görülen kurt vasfının benzer görevle halk arasındaki işlevini en az iki bin yıl sürdürmüş ve sürdürüyor olması Türk kültüründeki kurt inancının ne kadar tesirli olduğunu ve Türk kültürünün bu sembole ve aktarılan işlevine ne kadar sahip çıktığının göstergesi olmuştur. Dünya üzerinde de her halk kendisine madden ve manen uygunluk gösteren hayvanı sembol olarak seçmiştir. Rusların ayı, Hintlilerin inek, İngilizlerin aslan vb. gibi kendi iklim şartlarına ve yaşayışlarına uygunluk gösteren, dini bağlılıklarının da etkisiyle seçilen semboller aslında halkların bir nevi karakter yansıtıcısı durumuna da gelmiştir. Kurt, bağımsızlığıyla ün salan bir hayvandır. Türk’ün de belki çağlar boyunca en önemli özelliği bağımsızlığına düşkün olmasıdır. Ayrıca kurdun bol üreyen bir hayvan oluşu ve bu özelliğiyle Türk destan ve efsane kültürüne katkı sunması, onun, sembol olarak seçilmesindeki en

önemli etkindir. Kurdun postundan, yağından, dışından, tırnağından yararlanılarak çözülen büyüler, kurda adeta kutsiyet yüklemiştir. Bu haliyle kurt, kutsal bir ata hüviyetine bürünmüştür.

KAYNAKÇA

Akmataliyev, A. (2008). *"Manas Destanında "Kurt" Kavramı"*. Çev. Kulamshaevev, Kalmamat, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Barlas, G. (1975). *Hakkâri İli Evlenme Töre ve Törenleri*. Karabük: Özer Basımevi.

Beydilli C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Çeviren; Eren Ercan, Ankara: Yurt Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2003). *Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İnan, A. (1987). *"Türk Rivayetlerinde Bozkurt"*, Makaleler ve İncelemeler, Ankara: TTK Yayınları.

İnayet, A. (2008). *"Divanü Lügati't-Türk'te Doğumla İlgili Örf Adet ve Ritüeller"*, 2. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: TDK Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (1996). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

KT: Köl Tigin Kitabesi

Kalafat, Y. (1990). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Lalezar Yayınları.

---- (2005). *"Doğu Anadolu Halk Kültüründe Kurt"*, I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu.

---- (2005). *"Sözlü Kültürde Bursa ve Yöresi Örnekleri ile Kurt"* II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu bildirileri, Bursa, c.2, s.415-423.

----- (2005). *"Türk Halk İnançlarında Kurtla İlgili Yeni Tespitlerimiz"*, Prof. Dr. Fikret Türkmen armağanı, İzmir.

----- (2006). *"Azerbaycan Anadolu-Suriye Sözlü Kültüründe Kurt"*, II. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri.

----- (2007). *"Türk Halk İnançlarında Kurt ile İlgili Yeni Bulgular"*. Türk Halk İrfanında Kurt, Ankara: Lalezar Yayınları.

Kaynak kişi: Dr. Mustafa Aksoy, Kültür Tarihçisi, 12.9. 2005, Tebriz

Mahmud, K. (2006). *Divân-ı Lügati't Türk*. Çeviri. Cilt IV, Ankara: TDK Yayınları.

M.Z. Binler (1980). *"Türk Dünyasında Evlenme ile İlgili Gelenekler"*. Ankara: Basılmamış tezler.

Ögel, B. (1984). *Türk Kültür Tarihine Giriş VI*. Ankara: TTK Yayınları.

Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK Yayınları.

Özönder, S. (2003). *"Türkler Ne Zaman Bir Millet İdi?"*; KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar

Dergisi.Ankara, Cilt I Sayı 2.

Öztürk, A. (2011). "*Çağlar içinde Türk Destanları*". İstanbul: Pozitif Yayınları.

Roux, Jean-Paul (1994), "*Türklerin Moğolların Eski Dini*". Çeviren: Aykut Kazancıgil. İstanbul: İşaret Yayınları.

Turan, O. (1969). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, C. I sf: 77

Yıldırım, Dursun. "[Ergene kon] = [Erkin kün] mü?". [TDAY Belleten 1997, [61-149]